

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут новітніх освітніх технологій
Кафедра бізнес-аналітики та інноваційного інжинірингу

НІКУЛА Ігор Григорович

**Удосконалення бухгалтерського обліку в цілях забезпечення
економічної безпеки підприємства**

спеціальність: 071 – Облік і оподаткування
освітньо-професійна програма – Бізнес-аналітика та управління
інноваційними системами

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
ОБАМ-23
І. Г. Нікула

Науковий керівник:
д. е. н., професор Купчак В. Р.

ТЕРНОПІЛЬ – 2024

ЗМІСТ

Вступ	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	6
1.1. Економічна безпека підприємства: поняття та основні елементи	6
1.2. Загрози економічній безпеці підприємства	12
Висновки до розділу 1	17
РОЗДІЛ 2. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	19
2.1. Місце бухгалтерського обліку в механізмі забезпечення економічної безпеки	19
2.2. Вимоги до сучасного бухгалтерського обліку в умовах забезпечення економічної безпеки	24
2.3. Оцінка стану організації бухгалтерського обліку та контролю на підприємстві щодо забезпечення економічної безпеки підприємства	28
Висновки до розділу 2	35
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ЦІЛЯХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	37
Висновки до розділу 3	46
Висновки та пропозиції	48
Список використаних літературних джерел	51
Додатки	56

ВСТУП

В сучасних умовах господарювання, що характеризуються високим рівнем невизначеності, політичною нестабільністю та загостренням економічної кризи внаслідок військової агресії, питання забезпечення економічної безпеки підприємств набуває особливої актуальності. Ефективна система бухгалтерського обліку виступає одним із основних інструментів забезпечення економічної безпеки, оскільки формує інформаційну базу для прийняття управлінських рішень та виявлення потенційних загроз діяльності підприємства. Водночас, існуючі методики та підходи до організації бухгалтерського обліку не повною мірою відповідають сучасним викликам, зокрема в контексті воєнного стану, та потребують удосконалення з метою посилення їх захисних функцій.

Теоретичні та практичні аспекти взаємозв'язку бухгалтерського обліку та економічної безпеки підприємства досліджували такі вітчизняні науковці як В.В. Євдокимов, А.П. Дикий, В.М. Жук, С.Ф. Легенчук, В.П. Пантелєєв, які розглядали концептуальні засади організації бухгалтерського обліку в системі економічної безпеки. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, питання адаптації системи бухгалтерського обліку до сучасних викликів економічній безпеці підприємств потребує подальшого дослідження.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення бухгалтерського обліку для забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах господарювання.

Для вирішення поставлені такі завдання:

- розкрити поняття та основні елементи економічної безпеки підприємства;
- визначити загрози економічній безпеці підприємства;
- обґрунтувати місце бухгалтерського обліку в механізмі забезпечення економічної безпеки;
- описати вимоги до сучасного бухгалтерського обліку в умовах забезпечення економічної безпеки;

- провести оцінку стану організації бухгалтерського обліку та контролю на підприємстві щодо забезпечення економічної безпеки підприємства;
- визначити шляхи удосконалення бухгалтерського обліку в цілях забезпечення економічної безпеки підприємства.

Об'єктом дослідження виступає система бухгалтерського обліку підприємства в контексті забезпечення його економічної безпеки. **Предметом дослідження** є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів організації та ведення бухгалтерського обліку, спрямованих на забезпечення економічної безпеки підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному дослідженні теоретичних та практичних аспектів удосконалення бухгалтерського обліку як інструменту забезпечення економічної безпеки підприємства та розробці на цій основі відповідних методичних і практичних рекомендацій. Основні положення наукової новизни полягають у наступному:

удосконалено:

- теоретичні положення щодо ролі бухгалтерського обліку в системі економічної безпеки підприємства, які, на відміну від існуючих, враховують сучасні умови господарювання в умовах воєнного стану та обґрунтовують необхідність адаптації облікових процедур до нових викликів і загроз;
- методичний підхід до формування облікової політики підприємства, який, на відміну від існуючих, передбачає включення спеціального розділу щодо особливостей обліку в умовах воєнного стану, що дозволяє більш ефективно відображати специфічні операції та управляти ризиками в кризових умовах;
- організаційно-методичні засади внутрішнього контролю, які, на відміну від існуючих, базуються на комплексному підході до перевірки найбільш вразливих облікових операцій та передбачають впровадження спеціальних контрольних процедур;

набули подальшого розвитку:

– система управлінської звітності підприємства шляхом розробки спеціальних форм контролю за придбанням матеріалів та рухом готової продукції, що, на відміну від існуючих, забезпечують більш детальний моніторинг товарно-матеріальних цінностей та сприяють своєчасному виявленню потенційних загроз.

У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні **методи дослідження**, зокрема: системний підхід – для комплексного дослідження взаємозв'язку бухгалтерського обліку та економічної безпеки; методи аналізу та синтезу – для виявлення проблемних аспектів організації обліку та розробки напрямів їх вирішення; методи індукції та дедукції – при формуванні теоретичних узагальнень та практичних рекомендацій; методи порівняння та аналогії – при дослідженні існуючих підходів до організації бухгалтерського обліку; абстрактно-логічний метод – для формулювання висновків дослідження.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові акти України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали науково-практичних конференцій, періодичні видання, інтернет-ресурси, постанови суду.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці конкретних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-методичних аспектів бухгалтерського обліку для посилення економічної безпеки підприємства. Зокрема, запропоновано зміни до облікової політики підприємства з урахуванням умов воєнного стану, розроблено форми управлінської звітності для контролю за рухом товарно-матеріальних цінностей, удосконалено процедури внутрішнього контролю. Впровадження розроблених пропозицій сприятиме підвищенню ефективності системи бухгалтерського обліку як інструменту забезпечення економічної безпеки підприємства, що особливо актуально в сучасних умовах підвищеної невизначеності та ризиків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна безпека підприємства: поняття та основні елементи

Економічна безпека – багатогранне, складне та ємне поняття, дотепер автори так і не дійшли до однозначного тлумачення цього поняття. Розглянемо основні трактування даного поняття, представлені у вітчизняній літературі.

Поняття «економічна безпека підприємства» розглядається багатьма авторами по-різному. Васильців Т. Г. та Гринкевич С. С. економічну безпеку підприємства розглядають як «стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, дестабілізуючих чинників, при якому забезпечується стійка реалізація основних комерційних інтересів і цілей статутної діяльності» [6].

Дмитрієв І. А. та Близнюк А. визначають як «стан підприємства, в якому імовірність небажаних змін будь-яких параметрів його діяльності під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища перебуває в межах, визначених власником припустимими» [15].

На думку Дикань В.Л. та Назаренко І.Л., «економічна безпека підприємства – стан захищеності діяльності підприємства від всіх видів загроз, як зовнішніх, так і внутрішніх; стан, при якому забезпечується стабільне функціонування і прогресивний розвиток підприємства, досягається шляхом максимального ефективного використання наявних ресурсів і швидкої адаптації до умов середовища, що змінюється» [14].

Єрмошенко М. М. та Горячева К. С. визначають економічну безпеку підприємства як «такий стан його економіки (економічної системи), який можна характеризувати внутрішньою збалансованістю і стійкістю до негативного впливу будь-яких загроз, її здатністю забезпечувати на основі

реалізації власних економічних інтересів свій сталий і ефективний розвиток» [18].

Геєць В. вважає, що «економічна безпека суб'єкта господарювання є складною динамічною системою, яка забезпечує стійке функціонування і розвиток підприємства за допомогою своєчасної мобілізації і найбільш раціонального використання трудових, фінансових, техніко-технологічних та інших ресурсів підприємства в умовах дії зовнішніх і внутрішніх загроз» [32, с. 240].

Грунтовне визначення досліджуваного поняття наводить Дідик А.М.: «Економічна безпека підприємства як умова його діяльності – це стан системи взаємодії підприємства із суб'єктами внутрішнього та зовнішнього середовища, в якій підприємство спільно з інституціями держави з використанням власних ресурсів спроможне виявляти загрози його діяльності, уникати їх, нівелювати їхній вплив, пом'якшувати або долати наслідки реалізації загроз» [16, с. 34].

Як видно, всі автори виходять із того, що економічна безпека підприємства – це система. У всіх визначеннях є цільова установка цієї системи – запобігання або ліквідація можливих загроз.

Проте, насправді, визначень даного поняття є досить багато, а враховуючи актуальність теми, то і досліджень також здійснено чимало. Науковці не тільки наводять саме визначення, але й систематизують різні підходи до його трактування (рис. 1.1).

Така різноманітність підходів, на думку А. Лезіної свідчить про «...плюралізм тверджень, розходження думок та відсутність усталеного трактування. Це говорить про актуальність даної проблематики, про її потребу в умовах сучасного становлення нових ринкових умов діяльності суб'єктів господарювання в галузі економіки України, що має перехід від пострадянського ведення діяльності до ринкових умов, а також глибинне вивчення запровадження дефініції в економічні науки засвідчує її міждисциплінарний характер та зв'язок з іншими сфера діяльності підприємств» [31, с. 105].

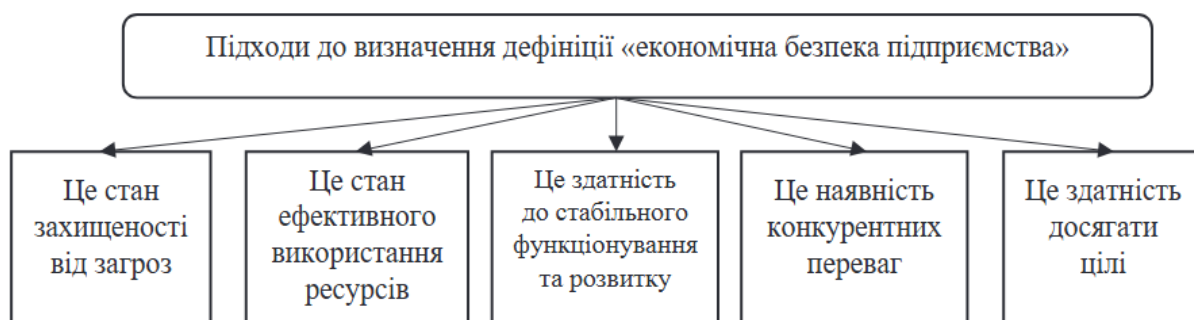

Рис. 1.1. Підходи до трактування поняття «економічна безпека підприємства», систематизовані А. Лєзіною [31]

Економічна безпека підприємства є комплексним поняттям, якій притаманні, на думку Васильціва Т.Г., Міценко Н.Т., Мульської О.Г., Зайченко В.В. ряд характеристик:

«– по - перше , так званого минулого , тобто заходів , які були реалізовані у попередніх часових періодах та спрямовані на забезпечення бізнесу ресурсами , а також створення необхідних умов для реалізації його місії і виконання планових стратегічних і поточних завдань;

– по - друге , так званого сьогодні або іншими словами – ефективності перебігу бізнес - процесів , використання ресурсів і активів , належного рівня захищеності бізнесу від наявних та імовірних ризиків і загроз;

– по - третє , так званого майбутнього, що означає наявність з-поміж динаміки розвитку бізнесу проявів до розширеного відтворення майна та активів , фінансових і економічних ресурсів суб'єкта господарювання» [7, с. 26].

На основі дослідження низки понять удосконалено визначення щодо трактування економічної безпеки підприємства. Економічна безпека підприємства – це такий стан підприємства, при якому йому не загрожує небезпека, зберігається його незалежність і цілісність, коли ресурси використовуються найбільш ефективно для забезпечення нормального функціонування підприємства, а також запобігання різноманітним небезпекам

і загрозам діяльності підприємства. Грамотно організовані функціональні складові економічної безпеки допоможуть не тільки вибудувати ефективну методику боротьби з небезпеками та загрозами, що виникли, а й забезпечити серйозні профілактичні роботи.

Головна мета економічної безпеки підприємства – забезпечення його тривалого та максимально ефективного функціонування сьогодні та високого потенціалу розвитку в майбутньому.

«Функціональні складові економічної безпеки підприємства – сукупність основних напрямів економічної безпеки підприємства, які за своїм змістом істотно відрізняються один від одного» [39]. На основі систематизації праць науковців та враховуючи власне спостереження, виділимо основні елементи економічної безпеки підприємства: інформаційна безпека; кадрова безпека; правова безпека; екологічна безпека; інженерно-технічна безпека; фізична безпека; фінансова безпека.

Інформаційна безпека визначається як захищеність інформації, що зберігається та обробляється в інформаційному середовищі, а також інфраструктури самого інформаційного середовища від випадкових або навмисних впливів природного або штучного характеру, які можуть завдати неприйнятної шкоди.

Кадрова безпека представляє собою сукупність робіт з кількох груп: дотримання регламенту, в якому перераховані рекомендації та вимоги до найму персоналу, його адаптації та звільнення; підтримка рівня лояльності персоналу; виконання регламенту щодо ведення конфіденційного діловодства та режиму комерційної таємниці.

Правова безпека розкривається як дотримання підприємством усіх нормативно-правових актів у своїй господарській діяльності.

Екологічна безпека визначається як стан захищеності природного середовища та життєво важливих інтересів людини від можливого негативного впливу господарської та іншої діяльності, надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, їх наслідків.

Інженерно-технічна безпека є обстеження приміщень з метою встановлення потенційно можливих каналів витоку конфіденційної інформації через технічні засоби, конструкції будівель та обладнання.

Фізична безпека розкривається як контроль доступу на територію підприємства; запобігання несанкціонованому допуску та доступу до відомостей, що становлять комерційну таємницю; спостереження за обстановкою навколо та всередині об'єкта.

Важливим елементом економічної безпеки підприємства є фінансова безпека, оскільки становить основне значення рівня та структури фінансового потенціалу підприємства у забезпеченні цілей його економічного розвитку.

Наведені характеристики елементів економічної безпеки підприємства дозволяють визначити її як об'ємну сферу діяльності із забезпечення комплексної захищеності (безпеки) підприємства. До якої входять такі складові: забезпечення режиму захисту комерційної таємниці; внутрішня робота зі співробітниками з метою запобігання негативним явищам; внутрішня контррозвідка; службові розслідування щодо загрозливих безпеки сигналів та фактів; фінансова безпека; інформаційно-аналітична робота в інтересах безпеки, а також технічний та фізичний захист.

Економічна безпека підприємства залежить від суб'єктивних чинників, оскільки концепцію безпеки конкретного підприємства визначає його топ-менеджмент, який щодня відповідає за ефективне управління цією організацією. Концепція визначається виходячи з уявлення про загрози та виклики, наявність ресурсів та стратегічних цілей діяльності. Оцінка загроз є обов'язковою у діяльності підприємства під час планування та прийняття рішень. Потрібно враховувати, що система реальних і потенційних загроз економічній безпеці динамічна, оскільки вони можуть з'являтися та зникати, зростати та зменшуватись.

Завдання економічної безпеки підприємства полягають у захисті бізнесу від загроз та забезпеченні його стабільної роботи. Вона включає в себе комплекс заходів, спрямованих на запобігання та мінімізацію ризиків, які

можуть негативно вплинути на діяльність підприємства. Детальніше функції економічної безпеки представлено на рис. 1.2.

Аналіз і прогнозування ризиків

- Одна з основних функцій економічної безпеки полягає у виявленні потенційних ризиків, які можуть вплинути на діяльність підприємства. Це включає аналіз зовнішніх і внутрішніх факторів, оцінку їх впливу та прогнозування можливих наслідків. Цей аналіз допомагає розробити ефективні стратегії та заходи для мінімізації ризиків.

Забезпечення безпеки ресурсів

- Економічна безпека включає заходи для забезпечення наявності необхідних ресурсів для функціонування підприємства. Це охоплює пошук і забезпечення доступу до сировини, матеріалів, технологій, фінансових ресурсів, людського капіталу та інших необхідних складових для продуктивної діяльності.

Фінансове планування і управління

- Економічна безпека включає функцію фінансового планування і управління. Це означає розробку бюджетів, прогнозування фінансових потоків, контроль над витратами і доходами, управління кредитними ризиками та фінансовими ресурсами. Метою є забезпечення фінансової стійкості і ефективного використання ресурсів.

Захист інтелектуальної власності

- Економічна безпека включає заходи для захисту інтелектуальної власності підприємства, такої як патенти, авторські права, товарні знаки тощо. Це допомагає запобігти незаконному використанню і копіюванню технологій або продуктів конкурентами, зберігаючи конкурентну перевагу.

Управління кризовими ситуаціями

- Економічна безпека включає функцію управління кризовими ситуаціями. Це означає розробку планів та стратегій для вирішення непередбачених подій, криз, економічних збоїв або катастроф. Метою є забезпечення швидкого відновлення діяльності підприємства після кризових ситуацій та мінімізація їх негативних наслідків

Рис. 1.2. Функції економічної безпеки (узагальнено за [33; 14; 1; 12])

Таким чином, на основі дослідження низки понять розроблено особисте визначення щодо трактування економічної безпеки підприємства. Економічна безпека підприємства – це такий стан підприємства, при якому йому не загрожує небезпека, зберігається його незалежність і цілісність, коли ресурси використовуються найбільш ефективно для забезпечення нормального функціонування підприємства, а також запобігання різноманітним небезпекам і загрозам діяльності підприємства. Грамотно організовані функціональні складові економічної безпеки допоможуть не тільки вибудувати ефективну

методику боротьби з небезпеками та загрозами, що виникли, а й забезпечити серйозні профілактичні роботи. Забезпечення економічної безпеки підприємства залежить від грамотного підходу до процесу управління підприємством з метою запобігання загрозам та мінімізації їх наслідків.

1.2. Загрози економічній безпеці підприємства

Розглянемо докладніше загрози та їх види. На рівні країни поняття загрози визначається як сукупність умов та факторів, що створюють пряму чи непряму можливість заподіяння шкоди національним інтересам.

На рівні підприємства деякі автори визначають загрозу економічній безпеці як фактор, що створює небезпеку чи перешкоду для реалізації економічних інтересів організації. На думку Куркіна М.В., загрозу слід розглядати як можливу небезпеку, «сукупність факторів та умов, як ставлять небезпеку у крайньому своєму вираженні потреб та інтересів особи, суспільства, держави. В свою чергу, під «економічною загрозою» розуміють потенційну можливість завдання шкоди з боку окремих факторів, обумовлених характером економічної діяльності та зовнішнім середовищем» [30]. Костюк Ж. С. вважає, що «загроза є частиною ризику і конкретною формою небезпеки, яка виникає у разі негативного наслідку прийнятого рішення чи невиправданого ризику» [27].

Пропонуємо дотримуватися дещо іншого трактування, виділяючи як фактори певні процеси та дії. Тому загрозами безпеці підприємства будуть усі потенційно чи реально можливі події, дії чи процеси, які здатні порушити його стійкість та нормальний перебіг розвитку або навіть призвести до зупинення його діяльності.

Отже, безпека економічного стану підприємства визначається різними чинниками, як залежними від його діяльності, і тими, що не залежать. Наприклад, загрози економічній безпеці підприємства можуть виникнути

внаслідок невиконання замовниками своїх зобов'язань перед постачальниками, внаслідок нечесних дій конкурентів, неефективної та некомпетентної політики керівництва підприємства, а також змін у зовнішньому середовищі (наявність кризових явищ в економіці, змін у політиці, що проводиться державою, надзвичайних та форс-мажорних обставин, несприятливу соціальну обстановку в країні, безробіття, інфляцію та багато інших процесів).

Основними чинниками, які впливають на рівень економічної безпеки підприємства є: внутрішні, зовнішні, економічні, зовнішньоекономічні, об'єктивні, суб'єктивні.

Основною умовою забезпечення економічної безпеки підприємства, як суб'єкта господарювання на ринку, є його взаємопов'язаність з навколишнім зовнішнім середовищем. Отже, підприємство зможе успішно функціонувати та розвиватися у разі безперебійної взаємодії з цим середовищем. Це означає, що керівництво підприємства має чітко та швидко реагувати на зовнішні зміни, що відбуваються на ринку, переглядати свою політику та змінювати її спрямованість.

Розглянемо загрози, що впливають економічну безпеку підприємства (Додаток А). Однією з таких загроз є несприятлива політика, яку проводить держава. Наприклад, зміна валютного курсу гривні, зміна податкової політики, і навіть митної політики можуть створити суперечливі інтереси політиці, здійснюваної керівництвом підприємства. У ряді випадків ці зміни можуть вкрай несприятливо позначитися на її фінансовому стані.

Крім того, можливими загрозами для підприємства можуть стати також жорстке адміністративне регулювання діяльності суб'єкта господарювання. Наприклад, пряме втручання держави у виробничо-господарську діяльність підприємства, встановлення меж її поведінки на внутрішньому чи зовнішньому ринку товарів та послуг, різні способи зазіхання на майно підприємства, встановлення законів, що обмежують виробничо-господарську діяльність підприємства та багато інших заходів [24].

Наступна причина виникнення загрози економічній безпеці для підприємства – це різні дії інших суб'єктів господарювання. Це стосується виникнення нечесної та недобросовісної конкуренції.

Слід зазначити, що нечесну конкуренцію на ринку проводять протекціоністські бар'єри з боку держави – ділова практика, що обмежує. Дана ділова практика спрямована на надання відповідного тиску на партнерів, завоювання панівного становища на цьому ринку та можливості диктування своїх умов для здійснення діяльності підприємствами. Протекціоністські бар'єри дуже серйозно підривають ділові відносини між господарюючими партнерами, сковують їхні права та можливості на ринку.

Дії виникнення нечесної та недобросовісної конкуренції представлені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Дії виникнення нечесної та недобросовісної конкуренції

Дія	Приклад
Незаконні дії конкурентів у відносинах щодо промислової власності	Промисловий шпигунство, крадіжка інформації про підприємство та її незаконне використання, у тому числі комерційної таємниці підприємства, копіювання та використання найменувань продукції конкурента, надання неправдивих відомостей тощо.
Втрата репутації конкурента	Обман із боку конкурентів, поширення неправдивої реклами, шахрайська діяльність, хибне інформування тощо.
Порушення нормальної діяльності підприємства з боку конкурентів	Перетягування працівників підприємства у свою галузь господарської діяльності, підкуп службовців з метою виманювання у них секретної інформації щодо діяльності підприємства
Інші недобросовісні дії з боку конкурентів	Страйки, демпінг та інше

Внаслідок такого впливу багато підприємств при виході на зовнішні ринку втрачають свою фінансову стійкість, засмучуються фінансові механізми, розриваються зв'язки між партнерами. Слід зазначити, що в окрему групу потрапляють нові експортери промислової продукції, оскільки є найменш пристосованими до таких несприятливих змін і готові їм протистояти. Виділяють два види обмежувальної ділової практики:

- 1) індивідуальна – її ініціатором виступає окрема фірма чи суб'єкт;

2) групова – національні підприємства чи організації.

На підприємствах зниження цих обмежень відбувається шляхом укладання угод з іншими фірмами чи підприємствами, і навіть перехід на нові ринки збуту. Однак, тут виникають певні складнощі, якщо обмежувальна система виникає на спільній основі. Найпопулярнішими способами колективної обмежувальної ділової практики є поділ ринків та узгодження ринкових цін.

Наступне джерело загроз – це виникнення кризових явищ у світовій економіці, які негативно впливають на виробничо-господарську діяльність підприємств в цілому. Це, в свою чергу, сприяє виникненню залежності підприємств від зарубіжних партнерів, сприяють падіння цін попиту ринку товарів та послуг, і навіть падіння іміджу самого підприємства.

По мірі входження національної економіки до світового відтворювального процесу інтеграції збільшується її залежність від зовнішніх факторів впливу. Отже, підприємство у своєму прагненні до прибуткової виробничо-господарської діяльності, для створення своєї економічної безпеки в цілому, має приділяти багато уваги впливу зовнішніх факторів таким як: зміні цін на ринку, зміні політичної та економічної ситуації в країні, поведінці конкурентів та відносинам з партнерами, розвитку науково-технічного прогресу та багатьом іншим факторам.

«Зовнішні загрози не залежать від фінансово-господарської діяльності суб'єкта підприємництва. Такі загрози підприємство може лише мінімізувати. В процесі свого функціонування підприємства стикаються також і з внутрішніми загрозами фінансової безпеки, які залежать від особливостей фінансово-господарської діяльності суб'єкта підприємництва» [37, с. 134].

Виходячи з описаних вище факторів, що впливають на рівень економічної безпеки підприємства, пропонуємо виділити основні риси національного ринку, які створюють найбільші загрози економічній безпеці:

1) трансформація всього національного господарства;

2) переважання недобросовісної конкуренції, зокрема, широке поширення промислового та комерційного шпигунства, розкриття комерційної таємниці та багато інших методів;

3) відсутність єдиної комплексної стратегії розвитку підприємницької діяльності;

4) відсутність захисту та гарантій для реалізації комерційних проєктів, планів та завдань.

Існують також внутрішні загрози, які також порушують діяльність підприємства. До таких загроз належать шахрайство, грабежі, корупція, зловживання своїм становищем та владою.

Наразі, коли в нашій країні йде війна, слід також враховувати і загрози, спричинені воєнним станом. Науковці їх, як правило, систематизують залежно від виду діяльності підприємств. Так, до основних загрози для економічної безпеки агропідприємств в умовах війни Сисоліна Н., Савеленко Г., Сисоліна І. наводять:

«– фізичне руйнування інфраструктури та виробничих потужностей внаслідок бойових дій;

- втрата частини сільськогосподарських угідь;
- внаслідок окупації та бойових дій;
- проблема замінованих територій;
- дефіцит робочої сили через мобілізацію та міграцію населення;
- обмежений доступ до фінансових ресурсів та інвестицій;
- зростання вартості матеріально-технічних ресурсів, особливо паливно-мастильних матеріалів;
- нестабільність енергопостачання;
- порушення логістичних ланцюгів та експортних маршрутів;
- зниження врожайності через неможливість проведення всіх необхідних агротехнічних заходів» [35].

Через невизначеність щодо тривалості війни, яку розпочала росія, неможливо повністю оцінити всі ризики для економічної безпеки України.

Серед нових, важко передбачуваних загроз, особливу увагу варто приділити потенційним перешкодам для експорту українських товарів на європейський ринок. Такі перешкоди можуть виникнути внаслідок різних факторів, зокрема, страйків або введення дискримінаційних заходів з боку окремих країн. Ці ризики становлять серйозну загрозу для економічної стабільності України.

Висновки до розділу 1

Економічна безпека підприємства є комплексним та багатогранним поняттям, щодо трактування якого досі немає єдиної думки серед науковців. Узагальнюючи різні підходи, можна визначити економічну безпеку підприємства як такий стан, при якому забезпечується його захищеність від внутрішніх і зовнішніх загроз, зберігається незалежність і цілісність, а ресурси використовуються ефективно для нормального функціонування.

Основними функціональними складовими економічної безпеки підприємства є:

- інформаційна безпека;
- кадрова безпека;
- правова безпека;
- екологічна безпека;
- інженерно-технічна безпека;
- фізична безпека;
- фінансова безпека.

Загрози економічній безпеці підприємства поділяються на зовнішні та внутрішні. До основних зовнішніх загроз належать:

- несприятлива державна політика;
- жорстке адміністративне регулювання;
- недобросовісна конкуренція;
- кризові явища у світовій економіці;
- зміни валютного курсу;

- податкова політика держави.

Внутрішні загрози включають:

- шахрайство;
- корупцію;
- зловживання службовим становищем;
- неефективне управління;
- нераціональне використання ресурсів.

В умовах війни з'явилися додаткові специфічні загрози для підприємств:

- фізичне руйнування інфраструктури;
- втрата територій та виробничих потужностей;
- проблема замінованих територій;
- дефіцит робочої сили;
- порушення логістичних ланцюгів;
- нестабільність енергопостачання;
- обмежений доступ до фінансових ресурсів.

Забезпечення економічної безпеки підприємства вимагає комплексного підходу та залежить від здатності керівництва своєчасно виявляти та нейтралізувати різноманітні загрози, а також адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

РОЗДІЛ 2

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Місце бухгалтерського обліку в механізмі забезпечення економічної безпеки

Найважливішим завданням системи економічної безпеки є забезпечення економічної безпеки підприємства за допомогою механізму забезпечення та різних інструментів.

«Механізм забезпечення економічної безпеки підприємств є індивідуальним і залежить від специфіки діяльності підприємства, системи бухгалтерського обліку та ефективності його роботи, діючої системи контролю» [24, с.136].

Варто зазначити, що універсальну систему економічної безпеки створити неможливо, оскільки кожне підприємство унікальне за своєю структурою та відрізняється особливостями функціонування, можливостями, потенціалом. Система економічної безпеки повинна розроблятися і формуватися індивідуально для кожного підприємства, її повнота та дієвість залежать від законодавчої бази, що діє в державі, від обсягу фінансових і матеріально-технічних ресурсів, від розуміння співробітників важливості забезпечення безпеки бізнесу, а також від досвіду керівників служби безпеки.

Процес формування системи економічної безпеки пов'язаний із постійними значними інформаційними потоками. Функціонування системи економічної безпеки передбачає постійний пошук та аналіз інформації, діагностику небезпек та загроз, пошук шляхів та своєчасного реагування та захист об'єктів підприємства.

Забезпечення економічної безпеки підприємства є основою стратегічного планування. Завданням такої стратегії є забезпечення взаємодії підприємства

із зовнішнім середовищем таким чином, щоб підтримати його потенціал на рівні, який необхідний для гармонійного розвитку та функціонування.

Для цього має бути механізм забезпечення економічної безпеки, що має такі особливості:

- динамічний характер захищеності підприємства;
- внутрішні загрози підприємства не менш небезпечні, ніж зовнішні;
- механізм забезпечення економічної безпеки взаємодіє з державною системою забезпечення безпеки.

Основними напрямками забезпечення безпеки підприємства є:

- зовнішні (захист прав підприємства як самостійного суб'єкта ринкових відносин, захист від можливих терактів та природних катастроф, мінімізація зовнішніх ризиків у діяльності підприємства);
- внутрішні (мінімізація внутрішніх ризиків, захист працівників підприємства та структурних підрозділів, захист технічних засобів, охорона території та будівель підприємства);
- загальносистемні (захист власності підприємства, забезпечення інформаційної безпеки підприємства, профілактика виникнення внутрішніх та зовнішніх загроз, ліквідація негативних наслідків порушення безпеки підприємства).

Основними завданнями забезпечення економічної безпеки підприємства є: регулярний моніторинг діяльності підприємства, аналіз його фінансово-господарської діяльності, своєчасне виявлення та усунення загроз, підтримання в нормі показників ліквідності (платоспроможності), фінансової стійкості та незалежності, усунення наслідків негативних впливів та кризи.

Основне значення механізму забезпечення економічної безпеки підприємства: створення певних умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства - мінімізація витрат (собівартості) підприємства на виробництво та реалізацію продукції, адаптація до нововведень, ефективне використання послуг інфраструктури ринку. Так, при виконанні зазначених умов

відбувається формування прибутку, а отже, і забезпечується економічна безпека підприємства.

Нижченаведені умови забезпечення економічної безпеки підприємства слід розглядати як взаємопов'язані елементи.

Принцип дії механізму, що забезпечує економічну безпеку підприємства, покликаний не просто забезпечити економічну безпеку, а безпеку певного рівня, який залежить від особливостей діяльності підприємства та взаємодіючих із ним суб'єктів зовнішнього середовища. У зв'язку з цим як один з елементів механізму є оцінка рівня економічної безпеки, якій має передувати вибір критеріїв економічної безпеки та її рівня.

Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства реалізується поетапно (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Послідовність формування механізму забезпечення економічної безпеки

Наведений механізм забезпечення економічної безпеки підприємства дозволяє розробляти стратегію управління підприємством з метою підвищення ефективності його діяльності.

Структура механізму забезпечення економічної безпеки підприємства складається з таких елементів:

- основи забезпечення: стратегія, ціль, функції;
- оцінка значимих факторів та ризиків та оцінка їх впливу на економічну безпеку;
- оцінка та аналіз економічної безпеки підприємства;
- розробка управлінських рішень та рекомендацій;
- якісний та кількісний аналіз факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Всі перераховані вище елементи конкретизуються таким чином, щоб забезпечувати стабільність та економічний ефект.

Для забезпечення економічної безпеки підприємства, аналізу та оцінки використовуються інструменти, які поділяються на такі групи:

- управлінські інструменти (кадрова політика підприємства, грамотна стратегія планування діяльності підприємства);
- технічні інструменти (охорона, безпека інформації, удосконалення матеріально-технічної бази);
- фінансові інструменти (фінансовий аналіз та моніторинг підприємства, бухгалтерський облік та контроль, бюджетування, диверсифікація, страхування, хеджування).

Таким чином, ефективно сформована система економічної безпеки позитивно впливає на фінансовий стан підприємства, робить його конкурентоспроможним та стійким до впливу несприятливих факторів та загроз зовнішнього та внутрішнього середовища.

Бухгалтерський облік надає менеджменту об'єктивну інформаційну базу щодо ефективності управління ресурсним потенціалом та рівні фінансового стану. Таким чином, особливу важливість набувають результати експрес-аналізу фінансового стану підприємства на основі застосування традиційних методик. Комплексне узагальнення результатів аналітичних процедур створює інформаційний масив щодо поточних характеристик фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності та рентабельності.

Використання інформаційно-аналітичного потенціалу бухгалтерського обліку у цьому напрямі забезпечує прийняття оперативних рішень, спрямованих на зниження ризиків настання несприятливих подій у фінансовій сфері суб'єкта малого підприємництва. Крім того, бухгалтерський облік відіграє помітну роль у зниженні правових ризиків економічної безпеки. Ведення бухгалтерського обліку відбувається за суворого дотримання вимог актуальної нормативно-правової бази.

Таким чином використання нормативно-правових стандартів організації облікового процесу забезпечує легітимність функціонування суб'єкта підприємництва. У контексті сказаного необхідно також відзначити роль якісної організації системи бухгалтерського обліку у зниженні податкових ризиків, забезпеченні надійності розрахункових зв'язків та формування стійких договірних відносин. На рис. 2.2 наведемо основні напрями використання бухгалтерського обліку для забезпечення економічної безпеки підприємства.

За поточних умов ведення бізнесу бухгалтерський облік є актуальним інструментом досягнення необхідного рівня економічної безпеки суб'єктів підприємництва. Важливість бухгалтерського обліку полягає в тому, що дозволяє знизити фінансові, комерційні та правові ризики в контексті економічної безпеки.

Рис. 2.2. Основні напрямки використання бухгалтерського обліку задля забезпечення економічної безпеки підприємства

Зменшення фінансових ризиків відбувається на основі використання інформаційно-аналітичного потенціалу бухгалтерського обліку для управління активами та пасивами, зниження правових ризиків забезпечується дотриманням вимог актуального правового поля в рамках постановки облікового механізму, а скорочення комерційних ризиків проявляється внаслідок підвищення комплексності та оперативності контролю за рухом фінансових потоків та збереженням майна в ракурсі договірних відносин.

2.2. Вимоги до сучасного бухгалтерського обліку в умовах забезпечення економічної безпеки

Бухгалтерський облік є основним визначальним фактором економічної безпеки, оскільки є інформаційним забезпеченням за рахунок формування та систематизації всієї інформації про фінансово-господарську діяльність суб'єкта. Усі суб'єкти господарювання зобов'язані вести бухгалтерський облік.

Він фіксує та опрацьовує дані господарської діяльності суб'єкта для подальшого їх використання. Це ціла система, елементи якої представлені на рис. 2.3.

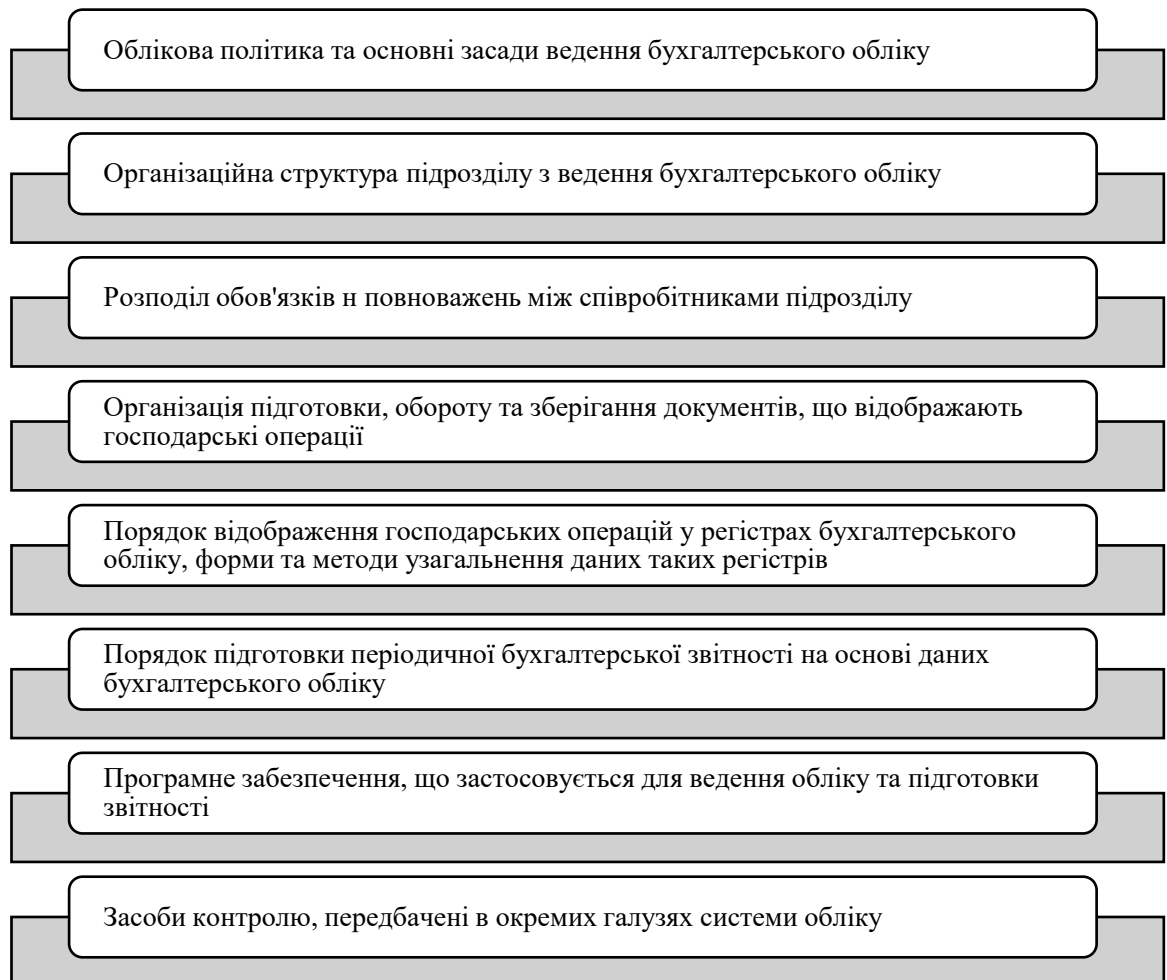

Рис. 2.3. Елементи системи бухгалтерського обліку суб'єкта господарювання

Однак і в самій системі бухгалтерського обліку можуть існувати загрози економічної безпеки, джерела яких представлені на рис. 2.4.

Основним джерелом загроз є можливість спотворення бухгалтерської інформації та здійснення шахрайських дій через доступ до комерційної таємниці та інформації про клієнтську базу, ціни постачальників, формування статей доходів і витрат, фінансових потоків та іншої цінної інформації [23].

Тому необхідна ефективна організація системи бухгалтерського обліку, яка здатна забезпечити захист даних та виконання наступних умов, які представлені на рис. 2.5.

Рис. 2.4. Джерела загроз економічній безпеці в системі бухгалтерського обліку суб'єкта господарювання

У бухгалтерській звітності суб'єкта відбиваються основні показники фінансово-господарську діяльність. Їх аналіз дозволяє виявити загрози економічній безпеці та визначити напрями щодо покращення результатів фінансово-господарської діяльності.

Правильній організації системи бухгалтерського обліку суб'єкта господарювання, що дозволяє знизити загрози економічній безпеці сприяє використання і простої ручної системи та високодосконалої на базі комп'ютерних технологій з новими інструментами збору, реєстрації, угруповання та аналізу інформації. Але пріоритетною є система бухгалтерського обліку з урахуванням комп'ютерних технологій, оскільки дозволяє своєчасно приймати необхідні управлінські рішення зниження

ризиків і загроз економічної безпеки суб'єкта. Крім того, в умовах цифрової економіки, коли відбувається динамічний розвиток багатофункціональних цифрових інформаційних систем та розширюються їх можливості, необхідне їх застосування для вдосконалення системи бухгалтерського обліку.

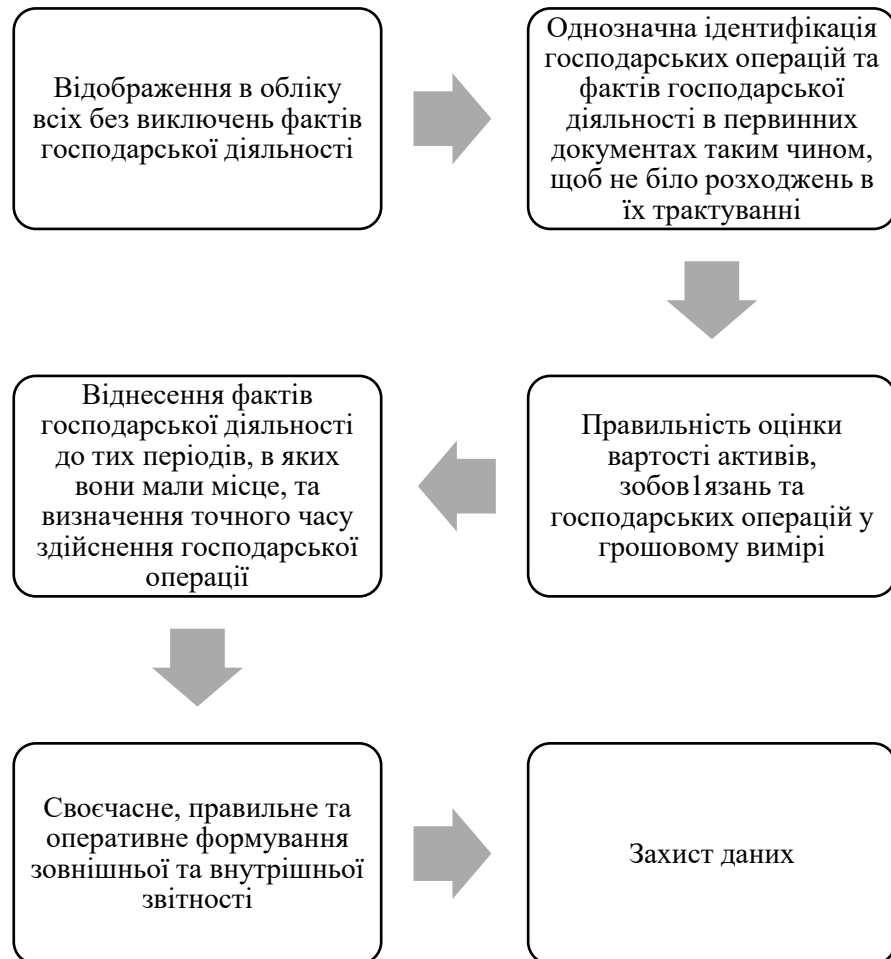

Рис. 2.5. Умови ефективної організації системи бухгалтерського обліку суб'єкта господарювання

Новими можливостями розвитку цієї галузі є розширення показників, що відображають різні сторони фінансової діяльності та включають планову, прогнозну та аналітичну інформацію. Інноваційні цифрові технології дозволять забезпечити менеджерів та інших користувачів актуальними та достовірними відомостями, що містяться в них, для швидкого вирішення поставлених завдань у режимі реального часу. Інший можливістю є застосування ІТ-технологій, оскільки цифрові технології великих даних,

блокчейна дуже впливають на різні види діяльності. Бухгалтерський облік не є винятком, оскільки використовує велику кількість даних і буде ефективнішим за їх інструменти збору, реєстрації, угруповання та систематизації інформації для подальшого її аналізу. Перевагою технології великих даних є можливість віддаленої роботи з великим обсягом інформації та зберігання деталізованих даних, скорочення часу на їх аналіз та підвищення його точності. Крім того, ця технологія збільшує прозорість даних та зменшує можливість спотворення бухгалтерської інформації та здійснення шахрайських дій, що впливають загалом на економічну безпеку суб'єкта. Технологія блокчейн доповнює технологію великих даних, вона забезпечує цілісність та захист даних за рахунок використання криптографічних механізмів.

Таким чином, бухгалтерський облік суб'єкта господарювання є інформаційним забезпеченням економічної безпеки за рахунок формування та систематизації всієї інформації про фінансово-господарську діяльність. Необхідність його вдосконалення в умовах цифрової економіки викликана потребою оперативніше приймати управлінські рішення для зниження ризиків та загроз економічної безпеки суб'єкта. Розширення можливостей функціональних цифрових інформаційних систем дозволяють це зробити.

2.3. Оцінка стану організації бухгалтерського обліку та контролю на підприємстві щодо забезпечення економічної безпеки підприємства

Швидкі темпи розвитку технологій, глобалізація економічних процесів, посилення конкуренції та зростання кіберзагроз створюють нові виклики для підприємств, вимагаючи від них постійного вдосконалення систем управління ризиками. Бухгалтерський облік є невід'ємною частиною будь-якого підприємства, оскільки він забезпечує систематичний збір, обробку та подання інформації про фінансово-господарську діяльність. Однак, облік виконує не лише функцію фіксації фактів господарського життя, але й є важливим

інструментом для виявлення та запобігання різноманітним загрозам, які можуть негативно вплинути на економічну безпеку підприємства. Важливість дослідження полягає в тому, що своєчасне виявлення та усунення недоліків в організації бухгалтерського обліку дозволяє підприємству мінімізувати ризики фінансових втрат, запобігти шахрайству та забезпечити стабільне функціонування [5]. Таким чином, дослідження організації бухгалтерського обліку та контролю є актуальним і необхідним для забезпечення економічної безпеки підприємства.

Про участь бухгалтерів в злочинних схемах, які впливають на економічну безпеку держави, періодично з'являються в ЗМІ. Зокрема, гучною є справа щодо затримки головного бухгалтера ДП «Укрспирт» (період 2012-2014 рр.), підозрюваного в розкраданні державних грошових коштів. Він «перерахував грошові кошти в розмірі 750 млн. грн. на рахунки фіктивних підприємств, які не здійснювали поставки продукції. Крім того затриманий підозрюється в ухиленні від сплати податків шляхом безпідставного формування податкового кредиту від ТОВ «Атлас груп», яке має ознаки фіктивності на суму 175 млн» [3].

За результатами дослідження судових рішень, матеріалів ЗМІ, спеціальної літератури до основних порушень вимог бухгалтерського обліку та контролю, характерним для підприємств України можна віднести такі:

1. Недоліки у створенні системи обліку. Так, в одному з авторемонтних підприємств комірник по внутрішніх накладних передавав у ремонтний цех необхідні запчастини та матеріали. Один екземпляр накладної за підписом одержувача залишався на складі, другий передавався до цеху. З метою розкрадання комірник у свій екземпляр накладної (вже після видачі запчастин) на вільному місці став додатково дописувати ТМЦ, які насправді цех не передавав і відповідно викрадати. Списання до витрат ТМЦ бухгалтерією проводилося виключно на підставі накладних зі складу, екземпляр цеху не враховувався. В результаті даної прогалини системи обліку підприємства

(облік витрати ТМЦ виключно з накладним складу, без аналізу інших примірників, що у цеху) розкрадання тривалий час не виявлялося.

2. Невиконання обов'язкових вимог та рекомендацій щодо ведення обліку та контролю. Зазначені вимоги, встановлені законом та іншими нормативними актами, можуть стосуватися питань періодичності проведення інвентаризацій, оформлення та зберігання документів первинного обліку, організації електронних платежів тощо. Одним із найпоширеніших способів розкрадань є зловживання довірою з боку працівників бухгалтерії. Нині переважна більшість розрахунків здійснюється шляхом електронних платежів. Аналогом підпису керівника та головного бухгалтера є електронний підпис. При цьому у значній частині випадків керівник підприємства носій із зразком свого електронного підпису довіряє бухгалтеру. Внаслідок порушення правил конфіденційності користування, безконтрольності з поточного рахунку викрадають значні суми, наприклад, бухгалтер громадської організації «Садівничих товариств Тетерівський масив», протягом тривалого часу робила подібні розкрадання, зокрема у неї «виник умисел на привласнення грошових коштів, які надійшли від членів громадської організації як членські внески та цільові надходження, які були їй ввірені членами громадської організації... У період з 01 січня 2021 року по 31 грудня 2022 року привласнила грошові кошти на загальну суму 375538 грн. 87 коп., чим спричинила ГО «Садівничих товариств Тетерівський масив» матеріального збитку» [8].

Умисли можуть бути різні. Так, бухгалтер по нарахуванню зарплати ДП «Комунальник - 3» ГТОВ «Мрія» підроблювала довідки про доходи для подання до відповідних установ (наприклад у кредитну спілку «Тернопіль 2004») [9].

Як правило, бухгалтери часто працюють за домовленістю з керівниками підприємства. Так, «протягом 2017-2019 років службові особи КП «Управління капітального будівництва Крюківщинської сільської ради» за попередньою змовою зі службовими особами ТОВ «Будівельна компанія «Баланс» привласнили чуже майно, а саме грошові кошти, виділені з місцевого

бюджету на реконструкцію дошкільного навчального закладу «Барвінок», якими розпорядились за власним розсудом... Вказані підприємства будівельні роботи не виконували й не мали можливості їх виконати через відсутність найманих працівників, крім директора, головного бухгалтера та засновника в одній особі, а кошти перераховані ТОВ «БК «Баланс» були переведені в готівку за допомогою підприємств із ознаками фіктивності...» [38].

З За іншою кримінальною справою було встановлено, що головний бухгалтер, яка поєднувала функції касира, протягом півроку здійснювала розкрадання. За цей час організацією інвентаризації, як при влаштуванні на зазначену посаду, так і при її відході у відпустку не проводились, всупереч вимогам чинного законодавства, що передбачають обов'язкове проведення інвентаризації при зміні матеріально відповідальних осіб. Крім цього, непроведення інвентаризації при влаштуванні на роботу (звільнення) дозволяє обвинуваченій матеріально-відповідальній особі висунути версію, що важко спростовується, про те, що розкрадання були скоєні до його працевлаштування (після звільнення). Інвентаризації, крім майна, має зазнавати і дебіторська заборгованість шляхом звірки взаємних розрахунків з контрагентом. Непроведення інвентаризації цього виду активів (формальне її проведення) може мати негативні наслідки.

За однією з справ головний бухгалтер великого підприємства м. Києва не відображав факт погашення заборгованості контрагентом в обліку, а грошові кошти, що надійшли, викрадав. Фактично погашена заборгованість (з метою маскування розкрадання) з обліку переводилася до розряду неможливої до стягнення, надалі списувалася на збитки.

Зазначені порушення в організації обліку та контролю у значній частині ніким не зазначаються, заходів реагування з боку служб безпеки, бухгалтерських, контрольних та правоохоронних органів не вживається, наводяться лише загальні фрази про посилення контролю за підлеглими співробітниками. (як і відповіді на них) позбавлені будь-якої конкретики і не

розкривають дійсні проблеми в обліку та контролю, що полегшують скоєння злочинів.

Вище нами розглядалися порушення обліку, контролю та пов'язані з ними злочини, що завдають прямої шкоди безпосередньо самим підприємствам. Разом з тим, при скоєнні інших категорій злочинів, внаслідок яких порушуються інтереси третіх осіб (наприклад, ухилення від сплати податків, навмисне банкрутство тощо), порушення обліку та контролю також мають місце. Ведення подвійної бухгалтерії, відображення в офіційному обліку фіктивних витрат, виплата зарплати у конвертах тощо також є грубими порушеннями вимог обліку та контролю, властивими вітчизняним підприємствам. Нерідко зазначені порушення при вигодах створюють загрози безпеці підприємства. По-перше, при їх виявленні державою підприємство та його керівники стають суб'єктами податкової, адміністративної та (або) кримінальної відповідальності, сплачують, крім завданих збитків, пені, штрафи, втрачають ділову репутацію. По-друге, при розкраданні коштів з офіційно неврахованих активів будь-ким із співробітників підприємства або третіми особами в процесі переведення в готівку (повернення готівки, переведених під надуманим приводом на рахунок іншої організації з метою збільшення власних витрат) керівництво підприємства зі зрозумілих причин не може звернутися до правоохоронних органів. Тому свідоме порушення вимог бухгалтерського обліку з боку керівництва підприємства з метою ухилення від сплати податків, розрахунків із кредиторами тощо має негативні наслідки, які можна порівняти з наслідками порушеннями обліку та контролю, описаними раніше.

На підставі аналізу даних та спеціальної літератури до основних недоліків роботи бухгалтерських підрозділів, служб економічної безпеки, контролюючих та правоохоронних органів щодо усунення порушень обліку та контролю, що є умовами скоєння злочинів, можуть бути віднесені такі:

1. Діяльність служб економічної безпеки (бухгалтерських та контролюючих служб) щодо виявлення та нейтралізації порушень обліку та

контролю на постійній основі, як правило, не здійснюється. В основному подібна профілактична робота проводиться епізодично при виявленні великих розкрадань і носить обмежений (локальний) характер, торкаючись лише порушень обліку та контролю, що перебувають у прямому причинно-наслідковому зв'язку з виявленими розкраданнями. Необхідність оновлення системи контролю (тобто не чекаючи розкрадань) неодноразово наголошувалося у публікаціях з питань забезпечення економічної безпеки, що з винахідливістю персоналу підприємств, удосконалює свої методи – від банального крадіжки, до складніших схем, враховують стан контролю та обліку для підприємства.

2. Не отримує оцінки діяльність контролюючих органів (як зовнішніх, так і внутрішніх), підрозділів бухгалтерії, які проводили перевірки суб'єкта господарювання, проте протягом тривалого часу не виявляли розкрадання (нерідко розкрадання відбуваються протягом кількох років, проте в актах перевірки за вказаний період відсутні висновки про допущені порушення). У зв'язку з чим слід зауважити, що науковці неодноразово зазначали, що невиявленню економічних злочинів сприяє корупція, що проникає і до контролюючих органів [10; 22; 25], таким чином, залишення поза увагою їхньої діяльності матиме згубні наслідки. «Економічна злочинність знаходиться в тісному зв'язку із соціально-економічними кризами, адже, з одного боку, вона є значним важелем їх виникнення, а з іншого – кризові явища сприяють зростанню злочинності» [19].

За наявності підстав керівники суб'єктів господарювання, служб економічної безпеки та правоохоронці повинні порушувати питання про виділення з акту перевірки, кримінальної справи матеріалів щодо працівників бухгалтерії, контрольних органів, внаслідок недбалості (співучасті) яких великі розкрадання, скоєні протягом тривалого часу, не виявлялися, попри проведені ними перевірки. Зазначені матеріали повинні направлятися з метою організації перевірки (розслідування) та притягнення винних осіб до кримінальної та інших видів відповідальності.

3. Безпосередньо самі недоліки в організації системи обліку, які сприяли вчиненню злочинів, у тому числі через відсутність у працівників служб економічної безпеки та працівників правоохоронних органів спеціальних економічних знань (підготовки), як правило, не виявляються. Допомога спеціалістам служби економічної безпеки, працівникам правоохоронних органів у виявленні недоліків організації системи обліку, контролю, що є умовами скоєння злочинів, осіб відповідальних за зазначені порушення, може надати використання спеціальних економічних знань спеціаліста (експерта), зокрема аудитора. Відсутність своєчасного заохочення менеджерів та практиків та наявність їхньої експертизи в галузі безпеки можуть мати хронічні наслідки мережевої економічної безпеки. Перед експертом можуть бути поставлені питання, наприклад, пов'язані із встановленням порушень вимог обліку, що стали причиною утворення недостач (неврахованих надлишків), осіб відповідальних за зазначені порушення тощо. Також може ставитися завдання дослідження актів перевірок щодо встановлення причин невиявлення контролюючим органом порушень обліку, що вказують на ознаки скоєних злочинів (оскільки необхідно розмежовувати методичні прорахунки перевірки від навмисного не відображення порушень в акті).

4. Не встановлюються особи, винні у допущених порушеннях обліку та контролю (наприклад, може бути керівник контролюючого органу, який не організував своєчасно перевірку, керівник структурного підрозділу підприємства, який довірив носій із зразком свого електронного підпису бухгалтеру, керівник, який не організував інвентаризацію при призначенні нового матеріально відповідальної особи тощо) відповідно останні не притягуються до відповідальності (дисциплінарна, адміністративна, кримінальна) тощо.

Залишення поза увагою зазначених обставин нівелюватиме захисні функції бухгалтерського обліку та контролю, сприятиме вчиненню нових розкрадань та інших економічних злочинів, завдаватиме шкоди як самим підприємствам, так і державі внаслідок виведення з-під контролю фіскальних

органів великих сум коштів, що, безсумнівно, спричинить зниження рівня економічної та національної безпеки.

Висновки до розділу 2

Бухгалтерський облік є ключовим інструментом забезпечення економічної безпеки підприємства, оскільки він:

- забезпечує формування та систематизацію всієї інформації про фінансово-господарську діяльність;
- дозволяє здійснювати моніторинг фінансового стану та виявляти потенційні загрози;
- сприяє зниженню фінансових, комерційних та правових ризиків.

Основними напрямками використання бухгалтерського обліку для забезпечення економічної безпеки є:

- інформаційно-аналітичне забезпечення прийняття управлінських рішень;
- контроль за збереженням активів;
- забезпечення достовірності фінансової звітності;
- дотримання нормативно-правових вимог.

В сучасних умовах цифрової економіки необхідне вдосконалення системи бухгалтерського обліку через:

- впровадження новітніх цифрових технологій (big data, blockchain);
- розширення аналітичних можливостей;
- підвищення оперативності обробки даних;
- посилення захисту інформації.

Встановлено, що основними недоліками в організації бухгалтерського обліку та контролю, що створюють загрози економічній безпеці, є:

- недосконалість системи внутрішнього контролю;
- порушення правил ведення обліку та документообігу;
- недотримання вимог щодо проведення інвентаризацій;

- недостатній контроль за діями бухгалтерського персоналу.

Для підвищення ефективності бухгалтерського обліку в системі економічної безпеки необхідно:

- посилити контроль за дотриманням облікових процедур;
- впроваджувати сучасні інформаційні технології;
- забезпечити регулярний моніторинг фінансового стану;
- підвищувати кваліфікацію облікового персоналу;
- вдосконалювати механізми виявлення та запобігання шахрайству.

Особливу увагу слід приділити взаємодії бухгалтерської служби зі службою економічної безпеки для своєчасного виявлення та нейтралізації загроз економічній безпеці підприємства. Таким чином, ефективна організація бухгалтерського обліку є важливою передумовою забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах господарювання.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ЦІЛЯХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Бухгалтерський облік і сучасний контроль у випадках їх ефективної організації об'єктивно мають захисні властивості стосовно економічних злочинів, у т. ч. внутрішньофірмових розкрадань.

Разом з тим, у зв'язку з удосконаленням способів розкрадань та інших злочинів стан обліку та контролю також має піддаватися постійному аудиту. Недоліки обліку та контролю, які сприяли скоєнню злочинів (потенційно полегшують скоєння злочину), обов'язково мають виявлятися працівниками бухгалтерії, служб економічної безпеки, контролюючими та правоохоронними органами (останніми при провадженні у кримінальних справах). З їхнього боку повинні вживатися заходи щодо нейтралізації порушень обліку та контролю, які виступають умовами скоєння економічних злочинів. За наявності підстав діям співробітників контрольних органів, бухгалтерії, служб економічної безпеки, які халатно виконували свої обов'язки або навмисно не повідомили про порушення обліку, які вказують на ознаки злочинів, має бути дана кримінально-правова оцінка.

Науковці визначають різний склад заходів, які забезпечують економічну безпеку і пов'язані з бухгалтерським обліком: «На формування економічної безпеки підприємства впливає організація бухгалтерського обліку. Тому по-новому розглядаються питання управління підприємством як суб'єктом ринкових відносин, його можливостей пристосовуватися до динамічних умов ринку. Для того, щоб говорити про економічну безпеку підприємства, необхідно створити передумови для її забезпечення. Слід базуватися на ефективній системі заходів із необхідним правовим, економічним, організаційним та інформаційним забезпеченням. Це передбачає формування оптимальної структури бухгалтерської служби з цілісним використанням

органів безпеки; оцінку існуючих економічних зв'язків, зокрема і міжнародних, та прийняття управлінських рішень про їх збереження чи наступний розвиток» [17]. Таким чином, доцільно розглядати модливі шляхи удосконалення бухгалтерського обліку в цілях забезпечення економічної безпеки як щодо організації самого обліку та контролю, так і щодо покращення заходів, спрямованих на його методичне забезпечення.

У зв'язку з вищевикладеним з метою організації ефективної системи обліку та контролю є доцільним:

1. Моніторинг стану обліку та контролю має здійснюватися на постійній плановій основі. При цьому виявлення порушень обліку та контролю має супроводжуватися проведенням позапланових інвентаризацій, вжиттям організаційних заходів щодо їх нейтралізації.

2. Кожен встановлений факт внутрішньофірмового розкрадання та іншого економічного злочину повинен ставати підставою аудиту діючої системи обліку та контролю. Порушення обліку та контролю, що стали причинами та умовами подібних діянь, мають бути виявлені та усунені. У виявленні зазначених порушень та розробленні рекомендацій щодо їх усунення може допомогти використання спеціальних економічних знань аудитора, при провадженні у кримінальній справі залучення спеціаліста (експерта).

3. Незалежно від досвіду роботи бухгалтерських працівників та наявних на підприємстві взаємовідносин, керівником та (або) службою економічної безпеки повинні на плановій основі перевірятися так звані найбільш уразливі операції:

3.1. Операції з поточного рахунку та каси підприємства. При цьому звітність та дані реєстрів обліку (каса, розрахунковий рахунок) повинні безпосередньо зіставлятися з випискою банку (отриманої саме керівником) та чеком (підсумковим звітом) з фіскальної пам'яті реєстратора розрахункових операцій та програмного реєстратора розрахункових операцій.

3.2. Операції з обліку дебіторську заборгованість. Нерідко факт здійсненого контрагентом розрахунку приховується, отримані кошти

викрадають, а заборгованість відображається як неможлива до стягнення. У зв'язку з чим необхідні планові вибіркові звірки з контрагентами (дебіторами) за розрахунками. Ведення претензійної роботи та облікової повинні здійснювати різні підрозділи.

3.3. Операції з видачі на підзвіт коштів. Крім документального обґрунтування витрати необхідно вибірково піддавати фактичній перевірці придбані за документами ТМЦ (до їх списання у витрату за даними обліку).

3.4. У ряді випадків інші операції.

4. До обліку доцільно приймати документи, підтверджені декількома джерелами (наприклад, видаткова накладна, передана комірником, може зіставлятися з даними про оплату товару або за внутрішнього переміщення – другим її екземпляром із підрозділу, який отримав ТМЦ).

5. Є позитивний досвід проведення перевірки фінансово-господарської діяльності власного підприємства запрошеними незалежними аудиторами (така періодичність визначається керівником, може бути 1 раз на 2-3 роки). Також незалежному аудиту щодо обґрунтованості можуть піддаватися акти перевірок, проведених штатними працівниками підприємства;

6. Обов'язкову ротацію повинні зазнавати співробітники контрольної служби, бухгалтерські працівники та матеріально відповідальні особи (періодичність визначається керівником). Як показує практика, значна кількість розкрадань відзначається у процесі нарахування та виплати заробітної плати, обліку операцій з дебіторами, у зв'язку з чим необхідна ротація осіб, які ведуть облік зазначених операцій. Поєднання однією особою посади бухгалтера та касира багаторазово підвищує ймовірність розкрадань, діяльність такої особи потребує підвищеної та частішої перевірки.

7. Обов'язкове дотримання вимог бухгалтерського обліку до підприємства та проведення інвентаризацій (періодичність, комісійність, дійсність тощо), складання облікових документів, виконання вимог конфіденційності при поводженні з носіями електронного підпису тощо.

Крім того, встановлено, що частими помилками, які виявляються в ході перевірки даних бухгалтерського обліку є

1. Наявність виправлень у первинних документах.
2. Допущено помилку у реквізитах реєстру бухгалтерського обліку.
3. Відсутність системи внутрішнього контролю.

Для виправлення всіх помилок необхідно створення відділу внутрішнього контролю, який у подальшій перспективі покращить якість наданої інформації, необхідної керівництву в ході прийняття рішень щодо забезпечення економічної безпеки. Для завдань системи внутрішнього контролю на підприємстві запропоновано перелік контрольних процедур (табл.3.1).

Аналізуючи таблицю 3.1, доцільно сказати, що система внутрішнього контролю на підприємстві дозволить своєчасно виявити всі недоліки в обліку, запобігти помилкам і спотворенням первинної документації та реєстрам бухгалтерського обліку, також забезпечить збереження коштів, виявлення, і запобігання фактам шахрайства.

Таблиця 3.1

Перелік контрольних процедур для відділу внутрішнього контролю

№	Перелік контрольних процедур	Документи, що підлягають перевірці
1	Перевірка первинних документів	Прибуткових та видаткових ордерів
2	Перевірка наявності дозвільних документів на право займатися різними видами діяльності	Копії дозволів, ліцензії тощо
3	Зіставлення первинних документів	Копії первинних документів, реєстрів бухгалтерського обліку
4	Перевірка документів, що підтверджують права власності засновників на майно, що вноситься як вклад до статутного капіталу	Договори купівлі-продажу, патенти тощо
5	Контроль відповідальності за організацію касового приміщення	Договір про повну матеріальну відповідальність
6	Контроль за встановленням підприємства термінів інвентаризації каси	Облікова політика підприємства

На рис. 3.1 представлені шляхи вдосконалення первинного обліку.

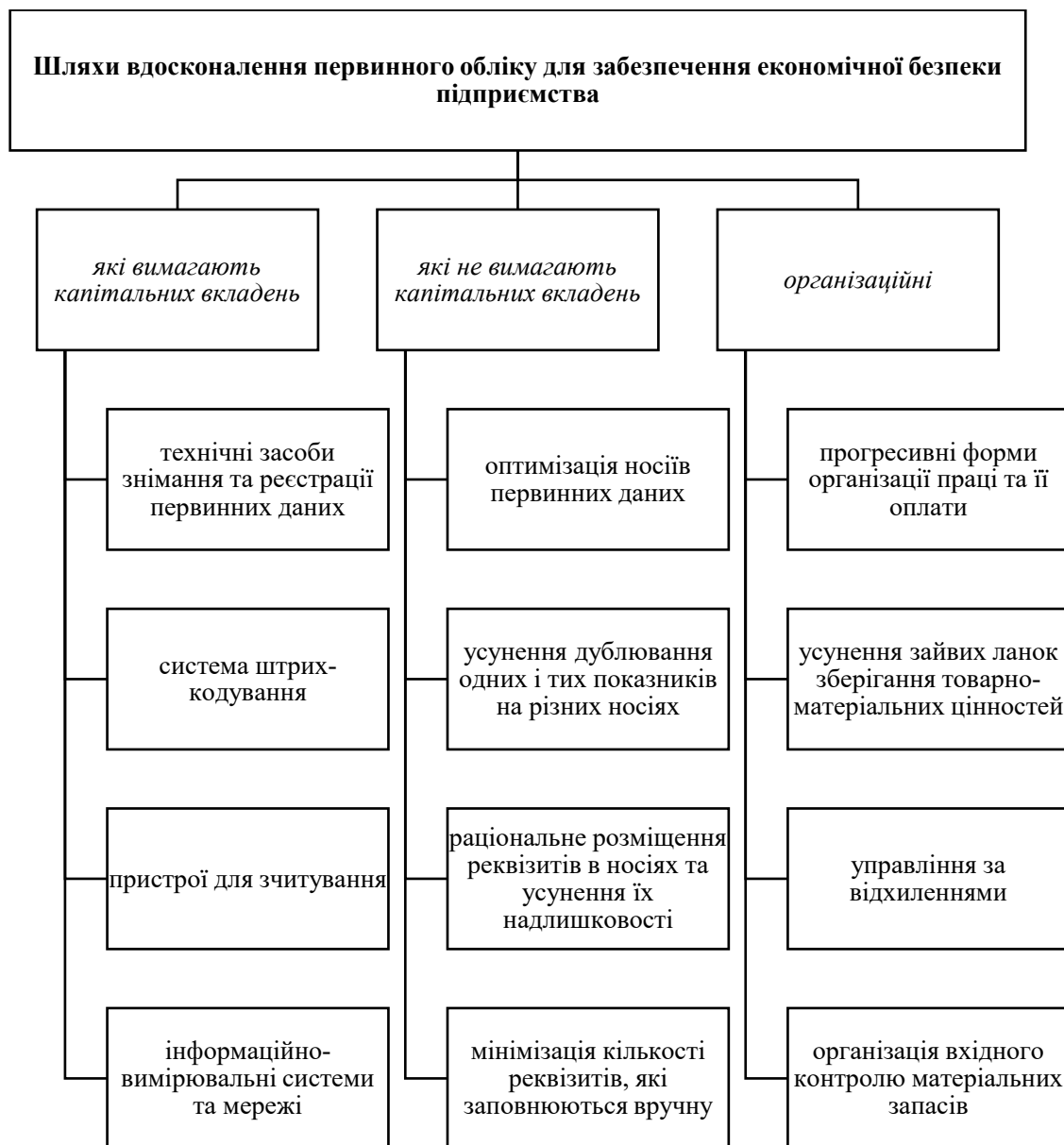

Рис.3.1. Шляхи вдосконалення первинного обліку

На нашу думку, реалізація запропонованих заходів дозволить керівництву підприємств підвищити якість та ефективність облікової роботи, тим самим сприяючи достовірності та оперативності його результатів, а також належному інформаційному забезпеченню, що сприятиме економічній безпеці підприємства.

Щодо покращення організаційних заходів в сфері бухгалтерського обліку для забезпечення економічної безпеки підприємства, то значну увагу слід

приділити обліковій політиці, точніше її зміні відповідно до вимог воєнного стану (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2

Запропоновані зміни до облікової політики підприємства з врахуванням воєнного стану

Елемент облікової політики	Обґрунтування	Зміна в обліковій політиці
Амортизація основних засобів	Швидке зношування активів внаслідок активного використання, недостатнього технічного обслуговування та пошкоджень в результаті бойових дій	Перегляд термінів корисної служби активів, застосування прискорених методів амортизації (наприклад, метод зменшення залишкової вартості)
Резерв сумнівних боргів	Збільшення ризику неплатежоспроможності контрагентів внаслідок економічної кризи та воєнних дій	Перегляд методів оцінки сумнівних боргів, збільшення відсотків резервування
Інвентаризація	Необхідність врахування особливостей ведення бізнесу в умовах воєнного стану, таких як переміщення активів, втрати, пошкодження	Розробка спеціальних процедур проведення інвентаризації з урахуванням воєнного стану, включаючи дистанційну інвентаризацію, спрощення процедур оформлення документів
Державна допомога	Необхідність відображення в обліку отриманої від держави допомоги	Розробка окремого розділу в наказі про облікову політику, який регулюватиме облік державної допомоги, включаючи визначення доходів, умови використання коштів та порядок погашення
Необоротні активи, що виведені з експлуатації	Необхідність відображення в обліку збитків від виведення з експлуатації активів внаслідок воєнних дій	Розробка процедур оцінки збитків, визначення ліквідаційної вартості активів

Важливо розуміти, що облікова політика є динамічним документом, який потребує постійного оновлення з урахуванням змін у законодавстві та економічних умовах.

Запропоновані зміни до облікової політики допоможуть підприємствам адаптуватися до нових умов ведення бізнесу, забезпечити точність фінансової звітності та знизити ризики, пов'язані з війною.

Крім того, для забезпечення економічної безпеки підприємства потрібно належним чином відстежувати рух ТМЦ. В такій ситуації незамінним інструментом для забезпечення економічної безпеки будь-якого підприємства є управлінська звітність, що детально відстежує рух товарно-матеріальних цінностей. Вона дозволяє не лише контролювати наявність та рух товарів, але й виявляти потенційні проблеми та ризики, що можуть призвести до фінансових втрат.

Регулярний аналіз такої звітності дає можливість своєчасно виявити такі негативні явища, як крадіжки, псування товарів, несанкціоновані відпуски, а також оптимізувати запаси, зменшуючи тим самим витрати на їх зберігання. Крім того, детальна інформація про рух ТМЦ допомагає виявити нетипові операції, які можуть свідчити про наявність шахрайства.

За допомогою управлінської звітності можна ефективно планувати виробництво та закупівлі, приймати обґрунтовані управлінські рішення, а також підвищувати довіру до фінансової звітності підприємства.

В результаті проведеного дослідження запропоновано для посилення системи внутрішнього контролю та для служби внутрішнього аудиту запровадити такі форми управлінської звітності:

- Форма управлінської звітності з контролю за придбанням матеріалів, подана в таблиці 3.3;
- Форма управлінської звітності з контролю за рухом готової продукції, відображена в таблиці 3.4.

Аудитору потрібно знайти причину порушень, встановити їхню справжність і визначити можливі наслідки. Проведення такої перевірки відповідності операцій встановленим правилам з'ясовуються факти порушення правил відпуску матеріалів та передачі товарно-матеріальних цінностей іншій особі без проведення інвентаризації, а також безтоварні операції, порушення строків здачі звітів та ін.

Таблиця 3.3

Рекомендована форма управлінської звітності з контролю за придбанням матеріалів

№ з/п	Найменування матеріалів	Потреба в матеріалах, шт.	Залишок на складі матеріалів, шт.	Потрібна кількість матеріалів для придбання, шт.	Вартість одиниці матеріалу, грн	Вартість придбання, грн
1.						
2.						
...						

Таблиця 3.4

Рекомендована форма управлінської звітності з контролю за рухом готової продукції

№ з/п	Найменування готової продукції	Залишок на початок місяця, тис. грн	Реалізовано готової продукції за місяць, тис. грн	Надходження готової продукції в межах потреб за місяць, тис. грн	Залишок на кінець місяця, тис. грн
1.					
2.					
...					

Запропоновані форми управлінської звітності з контролю за придбанням матеріалів та рухом готової продукції є ефективним інструментом для забезпечення економічної безпеки підприємства. Вони забезпечують:

1. Посилення внутрішнього контролю:

1.1. Систематичний моніторинг. Регулярне заповнення форм дозволяє відстежувати всі операції з матеріалами та готовою продукцією, виявляючи будь-які відхилення від планових показників.

1.2. Прозорість операцій. Деталізація інформації у формах забезпечує прозорість всіх фінансових операцій, унеможливорюючи приховування неправомірних дій.

1.3. Виявлення потенційних проблем. Порівняння планових і фактичних показників дозволяє виявити розбіжності та потенційні проблеми, такі як

надлишки або нестачі матеріалів, несанкціоновані відпуски готової продукції тощо.

2. Спрощення роботи внутрішнього аудиту:

2.1. Точкова перевірка. Наявність деталізованої інформації у формах дозволяє аудитору зосередитися на аналізі конкретних операцій, що викликають підозру.

2.2. Швидке виявлення порушень. Порівняння даних звітності з первинними документами дозволяє швидко виявити факти порушення правил відпуску матеріалів, безтоварних операцій тощо.

2.3. Об'єктивна оцінка ефективності контрольних процедур. За допомогою форм можна оцінити, наскільки ефективно працює система внутрішнього контролю на підприємстві.

3. Зменшення ризиків:

3.1. Попередження шахрайства. Регулярний контроль за рухом матеріалів та готової продукції ускладнює здійснення шахрайських схем.

3.2. Зменшення втрат. Своєчасне виявлення та усунення проблем дозволяє мінімізувати фінансові втрати підприємства.

3.3. Підвищення довіри до фінансової звітності. Наявність детальної та достовірної інформації у формах підвищує довіру до фінансової звітності підприємства з боку інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених сторін.

4. Підвищення ефективності управління:

4.1. Оптимізація запасів. Аналіз даних звітності дозволяє оптимізувати рівні запасів матеріалів та готової продукції, зменшуючи витрати на їх зберігання.

4.2. Покращення планування. На основі даних звітності можна більш точно планувати виробництво та закупівлі.

4.3. Прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Аналіз інформації, що міститься у формах, дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення, спрямовані на підвищення ефективності діяльності підприємства.

Таким чином, запропоновані форми управлінської звітності є важливим інструментом для забезпечення економічної безпеки підприємства, оскільки вони дозволяють посилювати внутрішній контроль, спрощувати роботу внутрішнього аудиту, зменшувати ризики та підвищувати ефективність управління.

Важливо зазначити, що ефективність використання цих форм залежить від їх регулярного заповнення, точності даних та своєчасного аналізу отриманої інформації. Крім того, для досягнення максимального ефекту необхідно поєднувати використання цих форм з іншими інструментами внутрішнього контролю.

Висновки до розділу 3

Розкрито основні напрями вдосконалення бухгалтерського обліку для забезпечення економічної безпеки підприємства. Було встановлено, що ефективна організація бухгалтерського обліку та контролю є важливим захисним механізмом проти економічних злочинів та внутрішньофірмових розкрадань.

Основними рекомендованими заходами щодо вдосконалення системи обліку та контролю визначено:

- впровадження постійного моніторингу стану обліку та контролю на плановій основі;
- проведення аудиту системи обліку та контролю при виявленні фактів розкрадань;
- посилення контролю за найбільш вразливими операціями (касові операції, операції з дебіторською заборгованістю, видача коштів під звіт);
- впровадження багаторівневої системи підтвердження облікових документів;
- проведення регулярних незалежних аудиторських перевірок;
- забезпечення ротації співробітників на ключових облікових посадах.

Важливим елементом вдосконалення визначено створення відділу внутрішнього контролю з чітко регламентованими контрольними процедурами. Запропоновано конкретний перелік таких процедур, що включає перевірку первинних документів, контроль дозвільної документації, звірку облікових реєстрів тощо.

З урахуванням сучасних умов воєнного стану запропоновано суттєві зміни до облікової політики підприємства, зокрема щодо:

- перегляду методів амортизації та термінів корисного використання активів;
- збільшення резервування сумнівних боргів;
- адаптації процедур інвентаризації;
- обліку державної допомоги;
- відображення збитків від виведених з експлуатації активів.

Для посилення контролю за рухом товарно-матеріальних цінностей розроблено та запропоновано впровадження спеціальних форм управлінської звітності з контролю за придбанням матеріалів та за рухом готової продукції. Впровадження цих форм звітності дозволить посилити внутрішній контроль через систематичний моніторинг та забезпечення прозорості операцій; спростити роботу внутрішнього аудиту завдяки можливості точкової перевірки та швидкого виявлення порушень; зменшити ризики шахрайства та фінансових втрат; підвищити ефективність управління через оптимізацію запасів та покращення планування.

Таким чином, запропоновані заходи щодо вдосконалення бухгалтерського обліку формують комплексний підхід до забезпечення економічної безпеки підприємства, охоплюючи організаційні, методичні та контрольні аспекти облікової роботи. Їх впровадження сприятиме підвищенню достовірності облікової інформації, своєчасному виявленню та запобіганню загрозам економічній безпеці, а також прийняттю обґрунтованих управлінських рішень в умовах підвищеної невизначеності.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. Узагальнюючи різні підходи, можна визначити економічну безпеку підприємства як такий стан, при якому забезпечується його захищеність від внутрішніх і зовнішніх загроз, зберігається незалежність і цілісність, а ресурси використовуються ефективно для нормального функціонування. Основними функціональними складовими економічної безпеки підприємства є: інформаційна безпека; кадрова безпека; правова безпека; екологічна безпека; інженерно-технічна безпека; фізична безпека; фінансова безпека.

2. Систематизовано загрози економічній безпеці підприємства, наведена детальна характеристика внутрішніх та зовнішніх загроз. Визначено, що в умовах війни з'явилися додаткові специфічні загрози для підприємств: фізичне руйнування інфраструктури; втрата територій та виробничих потужностей; проблема замінованих територій; дефіцит робочої сили; порушення логістичних ланцюгів; нестабільність енергопостачання; обмежений доступ до фінансових ресурсів.

3. Узагальнено інструменти, що використовуються для забезпечення економічної безпеки підприємства за такими групами: управлінські інструменти (кадрова політика підприємства, грамотна стратегія планування діяльності підприємства); технічні інструменти (охорона, безпека інформації, удосконалення матеріально-технічної бази); фінансові інструменти (фінансовий аналіз та моніторинг підприємства, бухгалтерський облік та контроль, бюджетування, диверсифікація, страхування, хеджування). Доведено, що бухгалтерський облік є важливим інструментом забезпечення економічної безпеки підприємства, оскільки він забезпечує формування та систематизацію всієї інформації про фінансово-господарську діяльність; дозволяє здійснювати моніторинг фінансового стану та виявляти потенційні загрози; сприяє зниженню фінансових, комерційних та правових ризиків.

4. Основними напрямками використання бухгалтерського обліку для забезпечення економічної безпеки є інформаційно-аналітичне забезпечення прийняття управлінських рішень, контроль за збереженням активів,

забезпечення достовірності фінансової звітності, а також дотримання нормативно-правових вимог.

5. В сучасних умовах цифрової економіки необхідне вдосконалення системи бухгалтерського обліку через впровадження новітніх цифрових технологій (big data, blockchain); розширення аналітичних можливостей; підвищення оперативності обробки даних; посилення захисту інформації. Встановлено, що основними недоліками в організації бухгалтерського обліку та контролю, що створюють загрози економічній безпеці, є недосконалість системи внутрішнього контролю; порушення правил ведення обліку та документообігу; недотримання вимог щодо проведення інвентаризацій; недостатній контроль за діями бухгалтерського персоналу.

6. Для підвищення ефективності бухгалтерського обліку в системі економічної безпеки необхідно посилити контроль за дотриманням облікових процедур; впроваджувати сучасні інформаційні технології; забезпечити регулярний моніторинг фінансового стану; підвищувати кваліфікацію облікового персоналу; вдосконалювати механізми виявлення та запобігання шахрайству. Важливим елементом вдосконалення визначено створення відділу внутрішнього контролю з чітко регламентованими контрольними процедурами. Запропоновано конкретний перелік таких процедур, що включає перевірку первинних документів, контроль дозвільної документації, звірку облікових реєстрів тощо.

7. З урахуванням сучасних умов воєнного стану запропоновано зміни до облікової політики підприємства, зокрема щодо перегляду методів амортизації та термінів корисного використання активів; збільшення резервування сумнівних боргів; адаптації процедур інвентаризації; обліку державної допомоги; відображення збитків від виведених з експлуатації активів.

8. Для посилення контролю за рухом товарно-матеріальних цінностей розроблено та запропоновано впровадження спеціальних форм управлінської звітності з контролю за придбанням матеріалів та за рухом готової продукції. Впровадження цих форм звітності дозволить посилити внутрішній контроль

через систематичний моніторинг та забезпечення прозорості операцій; спростити роботу внутрішнього аудиту завдяки можливості точкової перевірки та швидкого виявлення порушень; зменшити ризики шахрайства та фінансових втрат; підвищити ефективність управління через оптимізацію запасів та покращення планування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко Т. М. Система економічної безпеки підприємства: підхід до формування. Економіка Менеджмент Підприємництво. 2013. No 25(II). С. 265–273. URL: http://eme.ucoz.ua/publ/zbirniki/25_ii_2013/adamenko_t_m_/39-1-0-333
2. Белова І. М., Ярощук О. В. Сучасна парадигма цифрової економіки та її методологія. Розвиток цифровізації обліку, оподаткування, аналізу і контролю в управлінні підприємствами: монографія / Р. Ф. Бруханський, П. Р. Пуцентейло [та ін.]. Тернопіль: ВПЦ «Університетська думка», 2021. С. 24-53.
3. Белова І., Гомотюк А., Ярощук О. Цифрова трансформація управлінських та бізнес-процесів в Україні під час воєнного стану. Економічний аналіз. 2024. Том 34. № 1. С. 42-52.
4. Белова І., Ярощук О., Гомотюк А. Розвиток процесів цифровізації в Європейському Союзі: перспективний досвід для України. Економічний аналіз. 2023. Том 33. № 1. С. 180-191.
5. Бірченко, Н., Руденко С., Ряснянська А. (2022). Обліково-аналітичне забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, (13), 191-197. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.13.23>
6. Бруханський Р. Ф. Блокчейн vs розподілений реєстр // Цифрова економіка: тренди та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.). Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2018. С. 51-53.
7. Бруханський Р. Ф. Методологія наукових досліджень і викладання облікових дисциплін : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності „Облік і оподаткування”. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 174 с.
8. Бруханський Р. Ф., Спільник І. В. Цифровий облік: поняття, витоки та актуальний дискурс. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2020. Випуск 3-4. С. 7-20.

9. Бруханський Р., Спільник І. Бізнес-аналітика vs. бізнес-аналіз: сучасний дискурс, модель професійної компетенції ініціатора позитивних змін. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2022. Випуск 1-2. С. 7-21.
10. Бруханський Р.Ф. Методологія наукових досліджень. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2022. 208 с.
11. Бухгалтера «Укрспирту» затримали за розкрадання бюджету країни на сотні мільйонів. 15 жовтня 2016 р. URL: <https://tsn.ua/groshi/buhgaltera-ukrspirtu-zatrimali-za-rozkradannya-byudzhetu-krayini-na-sotni-milyoniv-786569.html>
12. Василішин С.І. Модифікація принципів обліково-аналітичного забезпечення як домінанта управління економічною безпекою аграрних підприємств. Бізнес-інформ. 2020. Вип. 6. С. 219–226.
13. Василішин С.І. Ризики економічної безпеки в системі обліковоаналітичного забезпечення управління підприємствами. Проблеми системного підходу в економіці. 2019. Випуск. 3(2). С. 178-183.
14. Васильців Т. Г., Міценко Н. Т., Мульска О. Г., Зайченко В. В. (2023). Економічний потенціал VS економічна безпека підприємства: точки конвергенції та дивергенції. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права, (36), 23-29. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/690>
15. Вирок № 118742309, 01.05.2024, Житомирський районний суд Житомирської області. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/118742309/>
16. Вирок від 23.04.2015 по справі № 607/2253/14-к Тернопільський міськрайонний суд Тернопільської області. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/44031450>
17. Гбур З.В. Фактори впливу корупції на економічну безпеку та шляхи їх вирішення. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 21. С. 77-81.

18. Гіржева О.М., Бірченко Н.О. Стратегічний інструментарій ризик-менеджменту підприємств аграрної сфери. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. 2017. Вип. 185. С. 115–123.
19. Гринкевич С., Когут М., Станкевич М. (2023). Еволюція теоретичних концепцій економічної безпеки підприємства. Економіка та суспільство, (50). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-70>
20. Гудзенко Н.М., Шевчук О.Д. Особливості організації бухгалтерського обліку та контролю у забезпеченні економічної безпеки підприємств. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 17. С. 810–815.
21. Дикань В. Л., Назаренко І. Л. Комплексна методика визначення рівня економічної безпеки : монографія. Харків : УкрДАЗТ, 2011. 142 с.
22. Дмитрієв І. А., Близнюк А. О. Сутність та місце економічної безпеки підприємства в системі забезпечення економічної безпеки держави. Вісник Східноукраїнського національного університету імені В. Даля. 2011. No 3 (157). С. 86–90
23. Економічна безпека підприємства: підручник / [А. М. Дідик, О. Є. Кузьмін, В. Л. Ортинський, Г. В. Козаченко, Ю. С. Погорелов, О. В. Ілляшенко та ін.]; за заг. ред. А. М. Дідика. Львів : НУ «Львівська політехніка», ТЗОВ «Видавнича група «Бухгалтери України», 2019. 624 с.
24. Євдокимов В. В., Дикий А. П. (2009). Особливості організації бухгалтерського обліку при забезпеченні економічної безпеки підприємства. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/57685/5/Yevdokymov_commercial_secret.pdf;jsessionid=5BE8487A72BC6A8E1ECBB27C14EDACC0
25. Єрмошенко М. М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство [Текст] : наукова монографія / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева; Нац. академія управління. Київ : НАУ, 2010. 232 с.

26. Живко З. Б. Механізм управління системою економічної безпеки підприємства. Науковий вісник Ужгородського університету. 2014. Вип. 3. С. 37-42
27. Жук В.М. Бездушна Ю.С., Вдовенко О.С. Облікові технології у забезпеченні інвестиційної привабливості та фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. Облік і фінанси. 2013. № 4 (62). С. 32–38.
28. Жук В.М. Вирішення проблем фінансової безпеки на стиках фінансової і бухгалтерської науки. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». 2014. Вип. 200 (3). С. 20–27.
29. Зиза О.О., Глотов Д.С. Економічна безпека підприємства: запобігання корупції. In Актуальні проблеми економіки та управління в епоху глобальних викликів і загроз: Зб. мат.-лів всеукр. наук.-практ. конф., Дніпро, 26-27 квіт. 2018 р.–В 2-х томах.Т. 1./Нац. метал. академія України. 2018. 390 с.
30. Китайчук Т.Г., Гудзенко Н.М. Роль обліку в забезпеченні економічної безпеки підприємств. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. №3. С.125-134 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2017_3_14
31. Колодяжна І.В., Букріна К.А. Економічна безпека в системі сталого функціонування підприємства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Випуск. 23(1). С. 135-140 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_23%281%29__30
32. Кондратюк М. В., Кузьменко О. С. (2023). Економічна безпека підприємства: актуальні проблеми її забезпечення в умовах зростання злочинності. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2023. № 81-82. С. 170-176.

33. Копилюк О.І., Гузар У.Є., Гута С.В. Сучасні підходи до організації системи фінансово-економічної безпеки підприємства. Бізнес-інформ. 2019. No 3. С. 229–234.
34. Костюк Ж. С. Поняття ризику, небезпеки та загрози як базових категорій розкриття сутності економічної безпеки підприємства. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2013. №43.
35. Коцеруба Н.В. Внутрішньогосподарський облік за центрами відповідальності у системі антикризового управління підприємством торгівлі. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. Ч. 2011. №4. С. 350-356 URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.pdf
36. Кубай О.Г., Заставнюк О.А. Удосконалення фінансово-економічної безпеки в системі антикризового управління аграрного підприємства. Агросвіт. 2022. No 4. С. 68–78.
37. Куркін М.В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємств [Текст]: навч посібн. / М.В. Куркін, В.Д. Пошкарів, Д.В. Назаренко. Х.: ФОП Павленко О.Д.; ВД «ІНЖЕК», 2010. 388 с.
38. Лезіна А. (2024). Генеза розвитку дефініції «економічна безпека підприємства». Сталий розвиток економіки, (2(49), 101-106. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-16>
39. Правдюк Н.Л., Мулик Т.О., Мулик Я.І. Управління фінансовою безпекою підприємств: обліково-аналітичний аспект: монографія. Київ : ЦУЛ, 2019. 224 с.
40. Пуцентейло П. Р., Гуменюк О. О. Цифрова економіка як новітній вектор реконструкції традиційної економіки. Інноваційна економіка. 2018. № 5-6 (75). С. 131-143.
41. Сисоліна Н., Савеленко Г., Сисоліна І. (2024). Економічна безпека агропідприємств в умовах війни: можливості та загрози. Економіка та суспільство, (65). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-19>

42. Сосновська О. О., Житар М. О. Економічна безпека підприємства: сутність та ознаки забезпечення. Облік і фінанси. 2018. № 3. С. 124-132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2018_3_18
43. Стащук О. В. (2016). Зовнішні та внутрішні загрози фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/13151/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%89%D1%83%D0%BA.pdf>
44. Ярова Ю. О., Артеменко Л. П. Структура економічної безпеки підприємства в умовах кризи. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2016. № 13. С. 257–263.